

גיליון נושא: 'האם מותר לקרוא פשקווילים??'

בס"ד, יום ג' פרשת שמות, י"ט טבת תשע"ז. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. מסכת ב"ב דף לט. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה. לעילוי נשמת רבי יעקב מתתיהו בן רבי שמואל דוד זצ"ל.

פנינים

נשק עתיק יומין

"פֶּשְׁקוּוֹיִל" (ביידיש: פֶּאָשְׁקֶעווייל) הינו כלי נשק קטלני עתיק יומין, לפי הידוע נעשה בו כבר שימוש לפני למעלה ממאה שנה, כאשר זכרו מופיע בשמו הקודם "פאסקויל" או "פסקויל". ועיין בספר בית הלוי (על התורה בפרשת יתרו) - "וזהו מה שאמרו מדדין פתקין, והוא כמו שקורין בלשון אשכנז פסקויל" מדבריו עולה שמדובר בנוסח הצופן רמיזה פוגעת, באדם ספציפי או בציבור מסוים. החפץ חיים (שמירת הלשון שער הזכירה פרק ד') מזכיר את הכתב שקורין פסקויל. גם בכרוז מרבני ירושלים משנת תרס"ב (מן המקור חלק א' עמוד 77) מוזכר הפסקויל.

היעב"ץ (בספרו מור וקציעה בהשמטה לסימן י"ח) מצטט מכתב של אדם המלין על בן חבירו שעשה פסקויל עליו. בספר חכמי אה"ו (שיצא לאור בשנת תרס"ח) מספר הכותב שיצאה פקודת המלך דענעמארק, וגזירת סנט בהמבורג, לשרוף כל ספרי פלסתר "פאסקויל". בספר יפה דעת להג"ר יצחק הכהן פייגנבוים זצ"ל, מביא מכתב המשוער לשנת תר"ן, אודות המחלוקת המתהווה בעירכם על כת"ר על ידי פאסקויל הידוע.

מקור המושג כנראה בארצות אשכנז (במזרח אירופה) כפי שהזכיר ה'בית הלוי'. פירוש המילה מסביר בעל המקור ברוך (בספרו זכרונותי הערה ד'); יתכן שכיון לכתבי גידופים שכותבים בהסתר פנים ובעילום שם הכותב, ונקרא אצלנו "פאסקויל" (מילה לטינית), ובעלי הלשון החדשים ייהדו שם זה ויקראוהו "פתקי אויל". [כלומר, הביטוי 'פתקי אויל' נהגה בהברה אשכנזית "פיסקיאוויל"].

מאידך יש משערים שמוצא המושג הוא ברומא, כמבואר בספר בירת מגדל עוז (עמוד נג לרבי יעקב ישראל עמדין) שכתב וז"ל בל יודע הממציא אותם כתבי כזבי פלסתר שכן הוא מנהג ברומא משנים קדמוניות, ונקראים פאסק"וויל בלע"ז על שם הצורה הנעשית לתכלית זה בה מדביקין בלילה מה שנכתב ביום ונתחם על איש... עכ"ל. יש מסבירים שזה על שם פסל קטוע גפיים קדום המוצב ברומא, ותושבי העיר נהגו לתלות עליו מודעות בגנות אנשים שונים (מ.ש.). ❖

'אפי תלתא'

מבואר בגמ' (ב"ב דף לט. ערכין דף טז.) "אמר רבה בר רב הונא: כל מילתא דמיתאמרא ב'אפי תלתא', לית בה משום לישנא בישא; מאי טעמא חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה".

1. איסור פרסום

פשקוויל

יש לדון האם בפשקוויל שייך ההיתר של 'אפי תלתא' שהרי הגנות מפורסם לכל, או דלמא לא שייך להתיר משום 'אפי תלתא' כיון שאינו עומד בתנאים הבסיסים של 'אפי תלתא'.

כל מה שנדון כאן, הוא רק ביחס לשאלה, האם מותר לקרוא פשקוויל לאחר שכבר פורסם ברבים. אבל זה ברור שיש איסור חמור בכתובת פשקוויל, וכפי שכתב בספר אפיקי ים (סוף חלק ב' פניני ים אות י') שהכותב בעיתון לשון הרע, עובר באיסור גמור של סיפור לשון הרע, ויש בידו עוון כפול ומכופל,

כאשר אלפי אנשים מעיינים בעיתון ומקבלים את דברי הגנות.

2. כותבי פלסתר

חומר איסור הכתיבה נוכל ללמוד מדברי החפץ חיים (שמירת הלשון שער הזכירה פרק ד', חובת השמירה פרק ט' אות ה', 'קובץ אגרות החפץ חיים' בני ברק תשמ"ו מכתב קמה). שהאריך בחומר האיסור והמכשול העצום שיש בפסקוויל.

ועיין בפסק מאת אגודת הרבנים ארה"ב בנשיאות הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל ('הפרדס' אייר תשל"ז שנה נא חוברת ח' עמוד 2) מחאה נמרצת לגבי האיסור להשתמש בכתבי פלסתר. והזכירו את הגמ' (סוכה דף כט.) על ד' דברים מאורות לוקין, ואחד מהם על כותבי פלסתר. ביחס לפשקוויל הגורם לביזוי תלמיד חכם יש מכתב נוקב (משנת תרס"ח) מאת גדולי ירושלים הג"ר שמואל סלנט זצ"ל, בעל האדר"ת זצ"ל, הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שיש איסור גמור להפיץ ולקרוא פשקוויל המבזה תלמיד חכם, ואסור להשהותו בביתו, אלא צריך לשרפו ולכלותו מן העולם.

נמצא שהכותב פשקוויל; עובר על ארור מכה רעהו בסתר, איסור לשון הרע ורכילות, הלבנת פנים, לפני עיור כלפי אותם שיתגנה המדובר בעיניהם מכוח הפשקוויל. אם המדובר תלמיד חכם, עובר גם על ביזוי כבוד התורה, ועוד איסורים. האיסור חל על המשלם, הכותב, המפיץ, המפרסם, והמאמין לדברי הגנות.

חרם: וכן יש את החרם שכתבו רבי חיים פאלאג'י (משא חיים הלכות מדינה הוצאת מיסים והנהגות איזמיר תרל"ד אות א' אגרות), הסכמת ג' הרועים הרבנים המובהקים רבני מתא גדולים וצדיקים הלא הם מוה"ר חיים יצחק אלגאזי, מוה"ר רפאל אשכנזי, מוה"ר דוד אמאיבו, שהסכימו בכל תוקף ובגזירת נח"ש ששום בר ישראל לא יוכל לכתוב לא אגרת ולא שום נייר כתוב בשום צד ואופן בלתי הזכרת וחתירת שם הכותב בכתוב בפנקס ההסכמות בעירנו.

יש להעיר; מסתבר שרק תושבי איזמיר דאז הם בכלל החרם שקיבלוהו עליהם רבני העיר, אבל החרם לא חל ואינו מחייב את כל 'כלל ישראל' בכל הדורות (א.א.). להשלמת הדברים, עיין בספר תורת האדם לאדם (תחילת חלק ו') שהאריך בגנות הפשקווילים, וציטט דברים נפלאים, נגד תופעה זו.

קריאת פשקוויל

3. חקירה

'אפי תלתא': יש לחקור האם יש איסור בעצם קריאת הפשקוויל אף בלי לקבל את הדברים, [אלא אם כן יש לו תועלת על להבא], ולא שייך בזה ההיתר של 'אפי תלתא' כיון שהקריאה ברוב המקרים אינה לתועלת ויש בה גוזמאות ושקרים, ועוד שהמציאות היא שהוא כן מקבל את הגנות. או דלמא כל הנדון של 'אפי תלתא' הוא רק כלפי דבר שאינו מפורסם לרבים, שרק ג' אנשים יודעים ואז נאמרו כל התנאים הללו, אבל כאשר הגנאי מפורסם לכל לא נאמרו תנאים אלו.

בנדון זה ישנו פולמוס גדול, החפץ לברר לעומק את העניין, מוזמן לעיין בקובץ מרפא לשון (חוברת ו' עמוד 77 ואילך, ירושלים תש"נ) בו הובא מאמר מקיף לאיסור מאת הג"ר שלמה רוזנר שליט"א. מאידך הובא תגובה בהמשך הקובץ (עמוד 81) מאמר מקיף להתיר מאת הג"ר יוסף גולדנברג שליט"א. תגובה לשני המאמרים גם יחד, מופיע בחוברת קונטרס תורת הלשון (חלק ב' עמוד יג, ירושלים תשנ"ו) במאמר נפלא מאת הג"ר אברהם גולדברג שליט"א. ויובא בזאת ציונים לעיקרי הדברים.

4. דעת האוסרים

בספר מרפא לשון (חלק ו' עמוד 7, דעת האוסרים הובא בהרחבה בחפץ חיים מהדורת דרשו כלל ו' עמוד 381, וכן בספר חלקת בנימין) שיש איסור בעצם הקריאה כיון שהמטרה בפשקוויל הוא לגנות. וראה מה שכתב בזה בספר לרעך כמוך (פרק ד' סעיף ט"ו הערה מז עמוד 171), וכן נוקט

מנהג ישראל תורה

הנהגת גדולי ישראל!

בספר **מפנקסיו של "עבד המלך"** (פרק ד' עמוד קא) מתואר זהירותו המופלגת של הג"ר שמואל הומינר זצ"ל בעל מחבר ספרי **"עבד המלך"** מכל חשש נדנוד לשון הרע, ואף חיבר ספר על כל הלכות לשון הרע.

וכך נמצא כתוב בפנקסו (ה' אב תש"ז), נתעוררתי מאוד שלא לקבל לשון הרע, אפילו מה שנדפס בפרסום גדול, והבן מאוד. וקיבל על עצמו (חשון ת"ש) שלא לקרוא בשום עיתון או חוברת שאינו דברי תורה. והינו משום האיסור בעצם קריאת הפשקוויל דקריאה כשמיעה, ואיסור שמיעת לשון הרע גם כשאינו מקבל.

מסיבה זו היה נזהר גם מקריאת מודעות רחוב שנתפרסמו על הקירות, או פרסומים שונים, מחשש שמא מעורבים בהם דברים אסורים, רק כשראה שחתימת הבד"ץ מופיעה בשולי המודעה אז היה מעיין בתוכן המודעה, אם אין חתימה לא היה קורא את המודעה.

פעם אחת נכשל וקרא מודעה ללא חתימת הרבנים, ותכף גער בעצמו באמצע הרחוב ר' שמואל - מה לך קורא במודעות שכאלו... כך הפריש את עצמו מכל נדנוד איסור (ע.ה.).

מספר הג"ר **יצחק זילברשטיין שליט"א** (חשוקי חמד בכורות הערות דף כא: הערה ב) על מחותנו הג"ר **נחום קוק זצ"ל**, פעם אחת ראה אדם מרים פשקוויל מהרצפה וקורא אותה בעיון, רבי נחום גם הרים את הפשקוויל מהרצפה, כשהלה ראה את רבי נחום מעיין בפשקוויל, נגש אליו והתחיל לדבר אליו על רעת האנשים האלו שצינו אותם בפשקוויל ו'מצוה' לרדוף אותם. רבי נחום הפסיקו באמצע, ואמר לו דע לך שאיש הזה אשר מדובר עליו בפשקוויל הוא אחי!

הלה נרתע לאחוריו, ומיד שינה את טון דבורו, דע לך שבכל פשקוויל יש גוזמאות, ובדרך כלל מאחורי הפשקוויל עומד אינטרס כזה או אחר. כאשר רבי נחום שמע את הדברים אמר לו, דע לך הוא אמנם אחי, אך הוא גם אחיך, ועל כל יהודי שומר תורה ומצוות כתוב וְאַהֲבָה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט יח). ❖

לאיסור הגרמ"מ **קרפ שליט"א** (הלכות שבת בשבתו חלק ד') שאסור בשבת משום שטרי הדיוטות, ואף בחול אסור לעיין בהם משום איסור לשון הרע. הנימוק לאיסור הוא מכמה טעמים (נ.ו.).

1. **קריאה:** עצם הקריאה בגנות חבירו אסורה כמפורש **בחפץ חיים** (כלל ו' באר מים חיים ס"ק כג - כגון על ידי כתיבה) וכשם שאסור לקבל ולהאמין לשון הרע כתובה, כן אסור לקרואה. כפי שעצם שמיעת לשון הרע אסור כמבואר **בחפץ חיים** (כלל ו' סעיף ב'). והוסיף **בשיעורי עיון**; מטעם זה, מי שבידו מכתב שיש בו גנאי על השני וכבר קרא בו בעבר, אסור לקרואו שוב!

2. **קבלה:** עצם פעולת קריאת הפשקוויל הוי מעשה קבלה, כי מדוע הוא קורא אם לא בשביל לקבל, וגם אם לא מאמין לגמרי, עדיין קצת מתיישב על הלב, ובוודאי ירד חינו בעיניו. והרי מצד הדין צריך שהמדובר יעמוד בחזקת כשרות כדמעיקרא כמבואר **בחפץ חיים**, ומי יאמר זיכיתי לבי שאכן נשאר בליבו בחזקת כשרות. בשלמא בקריאת עיתון עיקר המטרה הוא להתעדכן בחדשות, ואם קרא לשון הרע בדרך אגב אין ניכר ממעשיו שחפץ לשמוע לשון הרע, אבל פשקוויל מטרתו להפיץ הגנות (צ.פ.).

3. **עלול להאמין:** אסור לקרוא עיתון אם עלול להאמין כמבואר בספר **חלקת בנימין** (כלל ז' אות ו'), ועי' **שו"ת לח"ח** (ח"א סי' י"ח).

4. **כדין המספר:** אם המספר עובר, גם השומע עובר אף שהוא אינו חפץ לגנות. ומפורש בח"ח שגם כתיבה דינה כשמיעה (ועיין עוד בחפץ חיים כלל ג' ס"ק ז'). ועוד שהשומע עובר על 'לפני עור' שמכשיל את מפיץ הפשקוויל בפרסום גנאי גדול יותר. [לפי סברא זו בכל 'אפי תלתא' לא רק המספר עובר, אלא גם ג' השומעים מהראשון (ח.ד.ז.). אכן יש להעיר על כך מלשון **החפץ חיים** (כלל ב'), שכתב אע"ג 'שהוא' עובר על לשון הרע, משמע רק המספר עובר ולא השומעים ששמעו דבר מפורסם].

5. **גנאי:** עצם הדיבור בגנות חברו, למרות שהוא ידוע יש בו איסור, וכמפורש בח"ח (כלל ב' סעיף ט', כלל ו' ס"ק כא בהגה"ה). וגם במפורסם לכל עדיין נשאר על זה איסור לשון הרע **חידושים וביאורים** (פאה סי' א' סוף ס"ק י'), **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (ח"ח שיעור יומי יום י"א). וגם במפורסם ביותר עדיין צריך את כל הז' כללים (כמו ב'אפי תלתא'), ועיקר נ"מ שלא יתכוין להעביר קול ואסור לשמוע למקבל. כמבואר ב**נתיבות חיים** (ס"ק ח'), **אוהב ימים** (פרק ה' סעי' י"ט, עיונים סי' י"ז), **שו"ת לח"ח** (ח"א סי' כ"ז ד"ה ויש, סי' ל"א ד"ה ואכתי).

וסמך לדבר בדברי **החפץ חיים** (חובת השמירה פרק ט' אות ה') וז"ל ליצנות... וכל שכן הקריאה בספרי פלסתר בודאי מקלקלת ומטמאה דיבורו וגם נפשו, והוא בכלל הקורא בספרים החיצונים שהחמירו החכמים מאוד בדבר, כדאיתא בסנהדרין (דף צ.). עכ"ל. ויש לדון האם אפשר להוכיח מדבריו גם כלפי נדון דידן שיש כאן דבר גנאי בעצם.

6. **מסייע:** האיסור הוא גם לקוראים משום שאם לא היו קוראים לא היו מדפיסים. וכפי שמפורסם מכתבו של **החפץ חיים** (ספר לקוטי מאמרים ומכתבים מכתב מ"ב בני ברק תש"ל) וז"ל והנה בעוונתינו הרבים המציא היצה"ר שהוא השטן תחבולה חדשה להחטיא את אחינו בני ישראל בעון של ליצנות ולגרום הסתלקות ההשפעה מהעולם והוא ע"י קריאת העתונים שנתרבו מאוד בזמנינו שנמצא בהם דברי ליצנות ולשה"ר ורכילות ומחלוקת ודברי כפירה ומינות ואם לא היו נמצאים קוראים מקבלים כ"כ לזה, כי אז לא הדפיסו אותם, ודבר זה נעלם מכל, שכולם יהיו נתבעים ע"ז לדין בבואם ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה הן המדפיסים הן המוכרים והן הקוראים אותם. עכ"ל. ומשמע שיש איסור גם בקריאה גרידא, ואין מדבריו ראייה גמורה כי שם מדובר באופן שיש בקריאה איסורים נוספים. ועוד שיתכן לדייק להיפך שכל האיסור הוא רק משום מסייע אבל מצד עצם הקריאה אין איסור (ה.י.).

7. **בזיון:** עצם העיסוק בקריאת הפשקוויל גורם גנאי ועגמת נפש למדובר, וכלשון המכתב של **הגר"ח זוננפלד הגר"ש סלנט והאדר"ת** (מן המקור חלק א' עמוד 77) שכתבו שיש איסור גם לקוראים. ואין משם ראייה מוחלטת כי יתכן שכבוד ת"ח שאני והרי לא הזכירו שם איסור לשה"ר אלא מצד כבוד תלמיד חכם.

8. **עוד:** בנוסף לאיסורי לשון הרע, ורכילות, יש לאסור את קריאת פשקווילים משום; ביזוי תלמידי חכמים, ליצנות, קלות ראש, חיזוק וריבוי מחלוקת, כפירה, מינות. ביטול תורה, מושב לצים. ועוד, וכפי שהאריכו בספרים בחובת ההרחקה מעיתונים שאינם ראויים, עיין בספרים; **לשכנו תדרשו** (ח"א עמ' רי"ב), **ארחות רבינו** (עמ' ק"מ), **קריינא דאגרתא** (ח"א מכתב רנ"ד), **מכתבי ח"ח** (סי' מ"ב), **ילקוט יוסף** (כיבוד אב ואם ח"ב עמ' מ"ב), **אור לציון** (שם עמ' מ"ג ד"ה ובמכתב), **שפת אמת** (שם ד"ה והאדמור), **ילקוט יוסף** (שבת ח"ב עמ' ר"ט).

יצוין שלדעת **הגר"ר משה קאופמן שליט"א** (ח"ח עם נתיבות חיים זרע חיים עמוד רחצ), יש איסור לקרוא לשה"ר בעיתון. אבל אם פורסם לתועלת למרות שהקורא המסוים אין לו תועלת מותר כל עוד אינו מאמין.

5. דעת המתירים

מאיך שמעתי מהג"ר יצחק אייזיק סילבר שליט"א (משפטי השלום עמוד רלד), והג"ר צבי רוטנברג שליט"א מבית שמש, והג"ר אליהו בקרמן שליט"א, וכן כתוב בספר שאלת שלום (עמוד 11 ואילך, בהוצאת ארגון 'משמרת השלום'), שמותר לקרוא פשקוויל בצירוף שני תנאים; שלא יקבל את הרע, ולא יחפש את הגנות שבדבר אלא לדעת מה אירע. וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני כת"י, חפץ חיים דרשו עמוד 185 הערה 36) שמותר לספר לאחרים לשון הרע שהתפרסם בעיתונים או בפשקווילים וכדומה ובתנאי שידוע שהשומע לא יקבל את הדברים ויאמין להם, אך אם יודע שיאמין אסור לספר לו, כי אפילו מפורסם ממש אסור לקבל ולהאמין עד שיתברר על פי עדים בבית דין.

הנימוק להיתר הוא מכמה טעמים וכדלהלן;

א. מהות הפשקוויל הוא, כרזת קיר או כרוז אנונימיים, הנושאים מסר לוחמני כלפי רעיון או אדם כלשהו, כאשר המפרסם אינו מזדהה ואינו חותם את שמו בסיום ההודעה, הכותב מתאמץ להסתיר כל פרט מזהה, על ידי חתימה פיקטיבית. הם רשומים לעיתים בשפה מפוצצת, או בנוסח דרמטי מאוד, בליווי; גוזמאות (ניפוח), שקרים (לוקשים), וקלישאות (כאילו).

וברור לכל בר דעת שהפשקוויל מהול בשקר וגוזמאות, ולא מאמינים כלום למה שכתוב בו. ולפעמים בגלל שעשה דברים טובים למען הציבור, לכן מגנים אותו. ויש להוסיף שאף שמהו בלב משתנה ביחס לאדם המדובר בפשקוויל, אולם זה גופא הויכוח שלדעת האסורים הנ"ל זה גופא מוגדר כקבלה, ולדעת המתירים כל עוד לא קיבל את זה בבירור אינו קבלה ומותר, וכמו שמותר למיחש אף שבלב שלו מרגיש אחרת כלפיו.

ב. כולם יודעים מה שכתוב שם ואינו מחדש כלום לקוראים, ויתכן גם שיהא בזה כל התנאים שנאמרו באפי תלתא כי אינו מתכון לגנות ולא להעביר את הקול הלאה (ב.ו.).

ג. עיקר ההיתר הוא - שיש כמה ראיות בחפץ חיים והאריך בזה בנתיבות חיים שבמפורסם לכל לכו"ע אינו לשון הרע, ובמפורסם ביותר אין צריך לתנאי ההיתר שנאמרו כלפי אפי תלתא, (ויש שכתבו שנצרך רק התנאי שלא יתכוון להעביר הקול יותר). ועיין בספר חלקת בנימין (אות י'), שהסתפק בנקודה זו, וציין שלכאורה יש בזה סתירות בח"ח.

כלומר אף לדעות הראשונים שאינם סוברים שיש היתר לספר דבר שנאמר באפי תלתא אם הוא גנאי גמור, בזה מודים כמבואר בבאר מים חיים (סוף ס"ק ד'). אכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני כת"י, חפץ חיים דרשו עמוד 185 הערה 36) שלפי דעות אלו אין היתר אפילו בדבר המפורסם לרבים, כיון שמכל מקום הוא מספר למי שאינו יודע.

ונציין כמה ראיות ליסוד זה מדברי החפץ חיים, שמפורסם לכל מותר לכו"ע – במ"ח (כלל ב' ס"ק א' ד"ה ואם בסוגריים), כלל ג' (ס"ק י"ב), "אי נמי דרבינו יונה מיירי פה שעשה או שדיבר הדבר בפרסום דבזה לא שייך ענין לשון הרע", כלל ד' (ס"ק ז'), "אמר רבא כל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי מיקרי, ואזיל לשיטתו דאמר שם רבא בשבת (דף מ') האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עבריינא. ואין להקשות מזה על מה שכתבנו בפנים דאסור לגנותו עבור זה דז"א דשם כוונת רבא שעבר בפרסום שיודעין בלאו הכי הרבה אנשים מזה כמ"ש שם משרבו עוברי עבירה וכו'"), כלל ד' ס"ק מ"א, כלל ה' ס"ק ח', כלל ח' ס"ק ט"ז בהג"ה, כלל י' ס"ק ל"א ד"ה ולא תקשה (ב'), עי' כלל ח' סעי' ג' בסוגריים. ועי' ח"ח (לשה"ר כלל ז' סעי' ד'), וחלקת בנימין שם.

והוסיף הרב סילבר, דכאשר מצד ההלכה יש תועלת בעצם פרסום המעשה האסור, גם אם המפרסם נקט בין השאר באמצעים אסורים, והמטרה אינה מקדשת את האמצעים, עדיין כלפי השומעים אין בזה איסור שמיעת לשון הרע.

הערות מבני החבורה

על דעת הרבנים

ביקורת: לפעמים מושמע הטענה, שהרבנים הורו להדפיס פשקוויל על פלמוני. אבל באמת בכדי להכשיר פשקוויל, צריך שרב מוסמך בהלכות לשון הרע יעבור על כל נוסח המודעה (לא מספיק ב'אישור עקרוני', או 'על דעת הרבנים', אלא חובה שהרב בעצמו יקרא את הפשקוויל מילה במילה, להבין מה המסר שנשמע מהמודעה), וכשירנו שאכן אין בו שום מילה מיותרת או מוגזמת.

סביר להניח, שאחרי ההכשר יעלם כל ה'געשמאק' של קריאת הפשקוויל, כי הרי אסור להגזים, וצריך שלא ייווצר למדובר נזק יותר ממה שהיה מתחייב בבית דין, ודווקא כשאין אפשרות אחרת להביא את התועלת הרצויה. וגם במקרה כזה צריך לכתוב מלמטה את שם המפרסם, כדי שלא יהא נכלל בחרם של רבי חיים פאלאג'י.

עמיתך: יש טוענים שבדרך כלל מותר לקרוא פשקוויל, כיון שהמדובר אפיקורס ויצא מכלל 'עמיתך', ונפסק **בחפץ חיים** (כלל ח' אות ח') שאם יצא מכלל עמיתך אין איסור לקבל עליו לשון הרע. אולם צריך על זה פסק חתום מבית דין שאכן פלוני יצא מכלל 'עמיתך', [והיינו בשומר תורה ומצוות, אבל בחילוני אין הכי נמי שמועיל היתר זה, לדעת כמה פוסקים שהובאו בגיליון 94. ורק שצריך ליזהר שלא ייווצר מכך חילול ד']. ❖

למרות הכל, עדיין שייך כאן דברי הלל בגמ' (שבת דף לא.) דעלך סני לחברך לא תעביד, דכתיב וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט יח), אולם אין זה בגדר איסור מן הדין אלא מצוה בעלמא, ולכן האדם הנלבב מיראי אלקים צריך להמנע מכך. וכפי שכתב בשו"ת **לחפץ בחיים** (חלק א' סימן יד) שתלמיד חכם ירא אלקים, ראוי לו להזהר אף כאשר הדבר מפורסם שלא לדבר גנאי על אחר, וכמבואר ברמב"ם (פירוש המשניות עדיות פרק ח' משנה ז') שלא הזכירו שם משפחה הפסולה במשנה.

6. לשון הרע לתועלת

לגנות עושי רשע: ישנם, שסומכים נפשם על הדברים הנחרצים שכתב רבינו יונה (עליות דרבינו יונה ב"ב דף לט. שערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות רכח) שמותר לספר בגנות החוטא על חמס אשר בכפיו, אם נודע הדבר כי לא עזב דרכו, כמו הגוזל והחומס, או המזיק והמציק, או המלבין פנים ומבאיש ומחפיר, והמספר לשון הרע, ולא השיב את הגזילה, ולא שלם נזקו, ולא בקש פני חברו להעביר את עונו. כלומר שאם זה מדרכיו ולמודו מצוה לגנותו בפני כל אדם כדי שלא יבואו ללמוד ממנו לעשות כן. והרי זה בכלל ההיתר של לשון הרע לתועלת. ונאמר עֲזְבִי תוֹרָה וְהָלַלְוּ רָשָׁע וְשִׁמְרֵי תוֹרָה יִתְּגַדְּרוּ בָּם (משלי כח ד). ומבואר **בחפץ חיים** (כלל ח' סעיף ז') שאם עושה מעשה רשע מותר לדבר עליו לשון הרע לתועלת שישמעו שהבריות מגנות עושי רשעה.

התנאים: אבל חובה לדעת, שגם אם אכן מטרת כותב הפשקוויל הוא לתועלת, עדיין יש בחפץ חיים מספר תנאים בדין לשון הרע לתועלת. ואלו הם: 1. יתבונן שאותו דבר באמת רע. 2. לא יגדיל את הסיפור לרוע יותר ממה שהוא. 3. יכון לתועלת ולא ליהנות מהפגם שנותן בו ולא משום שנאה, ויתבונן גם שתהיה תועלת אמיתית מדבריו. 4. אם הוא יכול לגרום לאותה תועלת בלי לספר זאת, אסור לו לספר. 5. ההיתר הוא רק אם לא תיגרם רעה לאותו אדם, אלא רק תימנע ממנו ההטבה של אותה שותפות.

וציין הרב רן יוסף חיים **מסעוד אבו חצירא** שליט"א מה שמובא בספר **נועם אלימלך** (בסופו באגרת הקודש), ואבי רק את הקשור לענין הפשקווילים, וז"ל: אהובי אחי יש לי בזה כמה טעמים כמוסים אשר אי אפשר להעלותם על הכתב: אך הפשוט הוא גם כן אמת שמעולם אין מניחים ממון בקופסא ולא לן אצלם אף לינה אחת הממון רק מוציאים אותם לצורך עניי ישראל ולצורך בתולות ישראל להשיאם כי אין מצוה גדולה מזאת כעת אשר בעוונותינו הרבים נגזר גזירה בגבולינו כידוע

ואמ"ו נ"י אמר שהגזירה הזאת בודאי לא היה כח בידם לגזור כי אם מחמת הקטטות שהיה על הצדיקים והדפיסו אגרת מכוערים ואף בעת ששולחים אגרות ההם אהובי אחי מנע עצמך מלהסתכל בו כי כל אמר אמ"ו נ"י מי שמסתכל בו ומשמח בו לא יזכה לראות בנחמת ציון ושמחת לויתן ובחופת הצדיקים וכו' וכו' עכ"ל.

סיכום הגיליון:

7. דינים העולים

הכותב פשקוויל; עובר על ארור מכה רעהו בסתר, איסור לשון הרע ורכילות, הלבנת פנים, לפני עיור. אם המדובר תלמיד חכם, עובר גם על ביזוי כבוד התורה, ועוד איסורים. האיסור חל על המשלם, הכותב, המפיץ, המפרסם, והמאמין לדברי הגנות.

אם כוונת המפרסם לתועלת לגנות עושי רשעה מותר בתנאי שהדבר רע באמת, לא יגזים, יכוין לתועלת, אין דרך אחרת למנוע את הנזק, לא תיגרם לו רעה גדולה יותר משורת הדין. [מומלץ שרוב מוסמך יעבור על המודעה וכשירנה לפי כל כללי ההלכה]. אם המדובר יצא מכלל 'עמיתך', אין בו כלל איסור לשון הרע.

הקורא פשקוויל; אם מאמין ומקבל את דברי הגנות, לכל הדעות עובר על איסור קבלת לשון הרע ורכילות. ורק כאשר המדובר יצא מכלל 'עמיתך' [שיוצאות עליו שמועות רעות תמיד על עבירות המפורסמות בכל ישראל לאיסור], אינו עובר עליו.

אם אינו מאמין לדברי הגנות כי אם דרך חשש בעלמא (כדין 'למיחש'), נחלקו מורי הוראה שליט"א איך לפרש כוונת החפץ חיים. לדעת האוסרים; יש בזה עדיין איסור לשון הרע ורכילות, וההיתר הוא רק בכפוף ל- 7 התנאים של 'אפי תלתא'. לדעת המתירים; כיון שמפורסם מאוד, לא נצרך כאן 7 התנאים של 'אפי תלתא' כאשר אינו מעוניין לגנותו ואינו מסייע לפרסום הגנאי, אלא רק שומע את הדבר המפורסם בפי כל.

גם לשיטת המתירים הקורא שרוי בסכנה גדולה, שמא יקבל את הגנאי וכשל באיסור קבלת לשון הרע ורכילות.

גדולי ישראל נזהרים מלקרוא מודעות שלא מופיע עליהם חתימת הרבנים, ומעוררים לחשוב שהמדובר בפשקוויל הוא אחיו. ומתקנים שלא לכתוב שום מודעה ללא זיהוי שם הכותב. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא; גיליון מספר 96 יום ג' פרשת וארא כ"ז טבת תשע"ז.

גילוי פודות של אחרים – מסכת בבא בתרא דף לט.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות'

ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.